

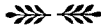
nyerni, amelyek az egyes tárgyak oktatásának folyamatában realizálódnak, megvalósulnak.

Gondolatmenetünk végső konklúziója tehát az, hogy a módszertan helyében a tantárgypedagógia lép, de itt nem valamiféle divatról, elnevezési „hullámról” van szó, hanem valami újnak, korszerűnek a kereséséről. Nemcsak terminológiai változást figyelhetünk meg, hanem tartalmi változásokat is. Ezeket a változásokat tükrözi a terminus technikusok megváltoztatására való törekvés is, az, hogy az új műszóhoz új tartalom is kapcsolódjék. A lényeg a módszertan tartalmának feltartóz feltartózatlan korszerűsödésében fedezhető fel.

A megújított tudományág továbbfejlesztéséhez olyan kutatói munkaközösségek működése lenne szükséges, amelyek a tantárgypedagógia alapvető kérdéseit, strukturális problémáit, kutatási módszereit feltárnák, továbbá a meglevő kutatási eredményeket is összegeznék. Bizakodva nézünk a tantárgypedagógia jövőjébe, mert a kutató elméleti gárda inspirációra vár (többen megtették már a kezdeményező lépéseket), s ha a kellő bátorsága is meglesz ahhoz, hogy a konzervatív módszertani szemléletből kilépjen, és „tantárgypedagógussá” váljon, akkor remélhetőleg nem sok idő múlik el, és ez a sokat ígérő új tudományág föl fog lendülni.

IRODALOM

- [1] Magyar Pedagógiai Lexikon. Szerk. Fináczy Ernő, Kornis Gyula és Kemény Ferenc. Budapest, 1936. Révai. 310. l.
- [2] Weszely Ödön: Pedagógia. Budapest, 1932. Révai. 11. l.
- [3] Drozdy Gyula: Neveléstan, tanítástan, módszertan. Budapest, 1937. 138. l.
- [4] Garai József: Általános iskolai módszertan. Sopron, 1947. 4. l.
- [5] A PTI Módszertani Osztálya által kéziratként kiadott „Az 1957-es és munkálatairól” c. publikáció előszava Faludi Szilárd tollából.
- [6] Nagy Sándor: Didaktika és metodika. Tanulmányok a neveléstudományok köréből. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 12. l.
- [7] Tanárképző főiskolai módszertani jegyzetek, tantárgyanként külön-külön kötetben. Kéziratként kiadva. Budapest, 1970. Tankönyvkiadó.
- [8] Székely Endréné—Szokolszky István: Didaktika. Budapest, 1968. 12. l.

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE
Budapest

A szocialista tanár — diák viszony

„A gyerekekkel úgy kell bánni, mint elvtárrsal és emberrel, látni és tisztelni kell jogait és kötelességeit, jogát az örömrre, s kötelességét a felelősség viselésére.”

Makarenko

KIMERÍTHETETLEN kincsesbányánk Vörösmarty Mihály költészete. Amikor a Csongor és Tündében hőstét a fejedelemmel, a kalmárral és a tudóssal találkoztatja, nemcsak művészi, de pszichológiai szempontból is remek jelenetet állít elénk. Bemutatja, hogy *egy-egy ember állásfoglalásában, ítéleteiben* döntő szerepet játszanak: világnézete, társadalmi szituációja, foglalkozása. Másképp megfogalmazva úgy

is mondhatjuk: az ember először *pályát választ*, hogy később egész életében *pályája alapján válasszon* különböző lehetőségek között. Ha kalmár lett, még Tündérországot is a pénzben keresse, ha fejedelem a hódításban lelje egyetlen igaz örömét, ha pedig tudós, akkor száműzze életéből a hiú ábrándokat. Tény, hogy minden élet-pályára, foglalkozásra jellemző egy adott *alapszituáció*. Az orvos gyógyít, betegekkel kerül kapcsolatba, a pedagógus nevel és tanít, s ez szükségszerűen sajátos viszonyt teremt közte és a nála életkorban, ismeretekben, fejlettségben különböző diákjai között. A tanár–diák kapcsolata pályánk alapszituációja, amely dialektikusan egyesíti magában az állandóság és változatosság látszólagos ellentétpárját. Invariáns eleme, hogy a tanár követelményeket támaszt, értékkel, jutalmaz és büntet, adminisztratív is beavatkozik a bontakozó életsorokba. Variáns, hogy mindezt *hogyan* teszi.

Vörösmarty még egy lényeges dologra felhívja figyelmünket. A különböző pályák sajátos alapszituációja mellett, vagy azon belül *kétféle attitűd* vezetheti az embereket, irányíthatja tevékenységüket:

- a) a megszerzés, a birtoklás, a meghódítás
- b) vagy a megismerés, megvalósítás vágya.

Ez az attitűd-beállítódás, amely mindazokat a képzeteket, tudattartalmakat tartalmazza, amelyek a személyiségben meggyőződésszerűen, hetszerűen élnek, és magatartását szabályozza, – hosszú folyamat eredményeként alakul ki, és nem független az illető tudásától, intelligenciájától, jellemétől, világnézetétől. Kialakulásában meghatározó szerepet játszanak a személyiség társadalmi élményei, tapasztalatai. Éppen ezért nem véletlen, hogy viszonylag általánosabb az első, mert ez a feudális, polgári társadalom és főként a *kispolgári személyiség* jellegzetes attitűdje. Megnyilvánulásait az élet legkülönbözőbb területein megtaláljuk, bár tartalma pályánként módosul.

— A tisztviselő, aki úgy érzi, hogy pozíciója őt kivonja a törvények hatálya alól, évszázados feudális tudatot utánoz. Akkor a törvény a népek szólt, az urakra nem volt érvényes.

— Az orvos, aki anyagilag vagy erkölcsileg visszaél betege kényszerhelyzetével, állásával hatalmát szeretné érezni.

— De egyéb példák helyett: az a pedagógus, aki rettegést teremt, élvezi, ha a gyerekek félnek tőle vagy parancsuralmat teremt a maga kis katedráján, ezt az attitűdöt fejezi ki magatartásával.

Erre az attitűdre vonatkozólag prognózist lehet megállapítani, ha a *pályaválasztási motívumokat* vizsgáljuk, amint ezt tette fiatal pedagógusok körében Gázsó Ferenc. Ezért sajnálhatjuk, hogy olyan pályákon, amelyeknek lényege fejeződik ki az emberi kapcsolatokban, az utánpótlást felvételi vizsgákkal biztosítják *pályaválasztási vizsgálatok* helyett. A jövő orvosa vagy pedagógusa kiválasztásánál fontosabb, milyen relációkat tud emberekkel teremteni annál, hogy hány pontot kapart össze magának különböző tantárgyakból. Nem véletlen, hogy napjainkban állandóan emelkedik épp ezeken a pályákon a felvételhez elegendő pontszámok összege, s vele párhuzamoson csökken a vidéki állásra pályázó, a betegek gyógyítását minden anyagi haszonnal fontosabbnak tartó orvosok és a tanári pályára készülő bölcsészek száma. Az a különös ellenmondás áll elő, hogy a választott pálya elfogadása a tanulmányok befejezése után *kényszerhelyzetté* válik. Ha nem akad jobb, tudományos vagy egyéb lehetőség, ám gyógyítanak, nevelnek. Kérdés: így, milyen hatásokkal. A kényszermegoldás még azt is az első attitűd felé taszítja, aki előzőleg nem azt vallotta magának.

R. Blondel Az ökör c. regényében Denizot tanár úr 53 éves korában döbben rá: „nem tudok nőikkel beszélni. A férfiakkal sem. Még a gyerekekkel sem.” Nem csoda, ha ez a hős deformált személyiséggé, pályátévesztett emberré válik a regény cselekménye során. Hasonló

torzulást ábrázol *Jóka Anna* Selyem Izabella alakjában. A 26—28 éves, bájos babaarcú, párdüfoltos köpenyű, anyáskodó tanárnő magát szeretné látni valamennyi tanítványában. Márpedig a pedagógus nem *matrica*. *Heinrich Mann* Ronda tanár urának „Mindig jó napja volt, amikor megcsípett valakit.”

A szocialista tanár-diák viszony megteremtésének első alapfeltétele a *helyes pedagógiai attitűd kialakítása*. A pedagógus a gyerekek megismerésére, személyiségük kibontakoztatására és né megtörésére törekedik. Olyan társakat lásson tanítványaiban, akikkel *kölcsönhatásban* képes csak önmagát is megvalósítani:

- interakcióik visszajelzéseiből felismeri saját hiányosságait,
- próbára teheti saját képességeit,
- fejlesztheti önismeretét;
- kibontakoztathatja személyiségét.

EBBEN AZ INTERAKCIÓBAN jelentős szerepet játszik a pedagógusi pálya egyik sokat vitatott kérdése: *szeressék-e a tanítványok pedagógusukat, vagy ne?!* A kérdésre adott választ képtelenség lenne a modern felméréseknek megfelelően kódolni. Lehetetlen egyszerűen igennel vagy nemmel válaszolni rá, de még a leg-helyesebb is-is semmitmondóvá válik önmagában. Mindenekelőtt azt kell tisztáz-nunk, mit is értünk a *szerepet fogalmi tartalmán*. Kétségtelen ugyanis, hogy a világ-történelemben és az egyéni életsorsokban egyaránt a legnagyobb gonoszságokat a szeretet nevében követték el.

A szeretetre hivatkozott az inkvizíció, amikor megkínozta áldozatait; a szeretet nevében hódítottak meg, nyomtak el népeket; a szeretetre hivatkozik napjaink kispolgári amoralitása, szexkultusza is, s közben kioltja az érzelmek iránti legkisebb fogékonyságot is híveiből.

Ha a szeretetet valaki azonosítja, összetéveszti a szirupos érzélgősséggel, a szentimentális rajongással, akkor csak tagadó választ adhatunk.

Az ilyen jelenségben olyan gyermekbetegséget kell látnunk, amelyből előbb-utóbb kigyógyulnak az emberek. Ugyanakkor a pedagógus és diák, valamint a hozzá leghasonlóbb orvos-beteg kapcsolatának vannak olyan kritériumai, amelyek nélkül eredményes tevékenységet kifejezni nem lehet. Ilyenek:

- a minél teljesebb *bizalom*. Ez az egyetlen kritérium önmagában is összetett és bonyolult. Kiterjed arra, hogy a gyerekekben, a betegben teljes bizalomnak kell kialakulnia pedagógusa, orvosa szaktudása iránt. Képes vele az igazságot, a helyes magatartási módot megismertetni. Nem fog visszaélni azzal, hogy bizonyos szitua-ciókban (felelet, számonkérés, értékelés, vizsgálat) ki van szolgáltatva neki. Termé-szetesen ez a bizalom is csak *kölcsönös alapon* jöhet létre. Csak az a pedagógus számíthat a gyerekek bizalmára, aki képes megbízni a gyerekekben. Nem helyez-kezik az állandó gyanakvás, rajtaütés álláspontjára.

- a *kölcsönös megértés*. Megértésen nem elvtelen elnézést értünk, a beleélés képességének gyakorlati alkalmazását gondoljuk rajta. Nincs pl. szomorúbb, mint amikor egy pedagógus képtelen megérteni, hogy tanítványai nem értik a tananyag valamelyik részét. A pedagógus egyik fő feladata a megértés, aki ezzel szemben ér-zéketlen, az pályája lényegétől maradt idegen. Meg kell érteni a gyerekek külön-böző egyéni problémáit, családi stb. gondjait, pillanatnyi diszpozícióit is. A gyere-kektől is elvárhatjuk ugyanezt a megértést pedagógusukkal szemben, ezt azonban példaadással a pedagógusnak kell kialakítania.

- *tisztelet* (nem elvtelen, konform hódolat!).

Ha szereteten ezeknek kifejezését, megnyilvánulásait értjük, akkor megállapít-hatjuk, hogy a *szocialista tanár-diák viszony másik alapfeltételét* láthatjuk benne.

A pedagógus ilyen értelemben szeresse tanítványait, támasszon követelményeket velük szemben, legyen követelésében következetes; értékelésében igazságos. A tanítványok ilyen értelemben szeressék pedagógusukat: forduljanak hozzá bizalommal tanulmányi, erkölcsi problémáikkal, vegyék körül és érezzék jól magukat, ha közelben lehetnek.

A szeretetnek éppúgy megtalálhatjuk különböző torzulásait az iskolákban, mint hiányának, a zord szigornak (vö. Kaffka Margit: Hangyaboly c. regényét!). A teljesség igénye nélkül utalnék néhány tipikus torzulásra:

— a gyerekek kegyeinek elvtelen hajszolására (egyik formája, más pedagógusok leszólása a gyerekek előtt. Komikus megnyilvánulását láthatjuk a „kit szeretnek a gyerekek?” jellegű felmérésekben, amelyekből rendszerint az derül ki, hogy a kérdezőt. Másik formája a pletykázás a gyerekek között),

— a mindent elnéző liberalizmusra. A nevelés lényege a követelés, s ez szankciókat is feltételez. Nem mindenki tesz önként eleget a törvényeknek, a különböző szabályoknak (pl. KRESZ),

— különösen középiskolákban: a bratyizásra. A tanítványaival pertut ivó tanár pályaidegen típusa tartozik ide, ami nem zárja ki, hogy a tanulmányait már befejezett tanítvánnyal ne kerülhessen tegezõ viszonyba a pedagógus,

— elvélve jelentkező, de minden nevelést lehetetlenné tevő szexuális kapcsolatra tanár és diákja között. (Jókai Anna már említett elbeszélésében találkozhatunk pedagógusnõvel, aki arra ügyel, hogy diákja szük nadrágot hord, „ami biztatóan domborodik õv alatt”.)

Igen érdekesen és sajátosan tükrözik a tanulók ítéletét pedagógusaikról ebben a vonatkozásban a pedagógusok gúnynevei. R. Blondel regényében *nébányszótágos fizikai és erkölcsi portréknak* nevezi õket. Fel is sorol példákat: Kék szakáll, Pici, XIV. Lajos, Pu, Ökör. Vannak közöttük, amelyeket a szeretet és benne a tisztelet szül. Mások magatartási hibákat, rossz szokásokat karikíroznak. Egyeseket pedagógusi jellemhibák ihletnek, és akadnak, amelyek tömören fogalmazzák meg diákgenerációk ellenséges indulatait. Egy biztos, az a pedagógus, aki ellenszenvet, utálatot vagy éppen tiltakozó undort vált ki diákjaiból, hivatalát betöltheti, de hivatását sohasem.

Heinrich Mann: „Egyik-másik professzor idõnként más-más csúfnevet kapott. Új diákcsoport került egy-egy osztályba, vérszomjas tekintettel felfedezte valamelyik tanárnak az elmúlt esztendőben még nem eléggé méltányolt komikus tulajdonságát, és azt kíméletlenül nevének nevezte... Úgy tekintettük osztályfõnökünköt, mint egy közveszélyes állatot, akit sajnos lebunkózni nem lehet...” (Ronda tanár úr).

A PEDAGÓGUS–diák viszony egyik pólusa a pedagógus. Magában a viszonyban *emberi kvalitások* (jellem, világnézet, erkölcsiség) és *sajátos pedagógusi tulajdonságok* töltenek be meghatározó szerepet. A Shnow által megfogalmazott ellentét a kiváló matematikus és a szünyognál törpébb ember között a pedagógia antagonizmusa. Pataki Ferenc szerint (Közn. 1973 :13) a nevelési folyamatban a pedagógusra a következõ funkciók hárulnak:

— integrálnia kell a gyerekre zuhogó információkat, de õnmaga is információk forrása, közvetítõje,

— vezérelnie kell tanulási és társas tevékenységi folyamatokat,

— együttmûködõ társná, a szervezet részévé kell válnia,

— képviselnie és érvényesítenie kell a társadalmi értékrendet.

Ezeket a funkciókat csak adekvát emberi tulajdonságokkal képes ellátni. A tulajdonságok összegezését megkönnyítik az NDK-ban végzett ilyen irányú pedagóg-

giai vizsgálatok eredményei (vö. Lehrenpersönlichkeit und Pedagogenkollektiv. Pädagogik 1970. Beiheft No. 4. p. 1–45.):

- azonosulás az általa képviselt világnézettel
- azonosulása a közösség céljaival, erkölcsi eszményeivel
- magasabb teljesítményekre való törekvése
- feladatainak pontos, lelkiismeretes végrehajtása
- tapasztalatcsere iránti fogékonysága (átvétel, átadás)
- beilleszkedési, alkalmazkodási, vezetési készsége
- felelősségtudata önmagával (szavaival, tetteivel) és a kollektívával szemben
- kontaktuskészsége, tapintatos, barátságos magatartása.

Lesznek, akiknek maximalistának tetszik ez az összegezés. Ez azonban csak az ősi követelményt összegzi: aki dudás akar lenni... Nem arról van szó, hogy csak *tökéletes ember* lehet jó pedagógus. Arról, hogy sohasem válhat azzá, aki nem *törekszik* önmagában a tökéletesség megvalósítására. Nem szükséges, hogy hibátlan legyen, de legyen képessége hibáinak *fel-* és bátorsága *beismerésére*.

Napjainkban gyakran vetődik fel a kérdés: *kit tartbatunk jó pedagógusnak*. A kérdés felvetődése egyre fokozódó igényt jelez. Az viszont, hogy esetenként ez a megfogalmazás „*kinek legyen jó*” formára módosul,

- az irányításnak (konformizmussal)
- a közvetlen környezetnek (liberalizmussal)
- a kollégáknak (elnező igénytelenséggel)
- a gyerekeknek (pl. a szoc. tanár–diák viszony megteremtésével), gyakorlatunk égető hibáira utal. Ahhoz, hogy a szocialista tanár–diák viszony létrejöhessen, a pedagógusnak öt kritériumnak kell megfelelnie. Ezek:

1. *a totalitás* = Egységes közoktatáspolitikai feladatokat kell megvalósítania, valamennyi tanulóval azonos intenzitással kell foglalkoznia. Nem oszthatja közösségét tehetségesekre és tehetségtelenekre, nevelhetőkre és nevelhetetlenekre.

2. *a realitás* = Figyelembe kell vennie, hogy minden iskola, valamennyi osztály, minden egyes tantárgy és tanuló sajátos variáció. A pedagógusnak nem általában kell nevelnie, oktatnia, mindig nagyon konkrétan ott és azokat, akiket társadalmunk felelősséggel rábízott.

3. *a legalitás* = Jelenti törvények megtartását és megtartatását. Azt az igényt, hogy nem, egyéni elképzeléseket, hanem közösségi, társadalmi feladatokat kell egyénileg megvalósítania.

4. *a moralitás* = Különösen emberi kapcsolataiban (elvtársi, baráti, szerelmi) kell példát mutatnia igényességével, kölcsönösségével felelősségérzetével. Ügyelnie kell arra is, hogy követelése egyensúlyban legyen azzal, amit nyújt (magyarázat, pontosság, lelkiismeretesség stb.).

5. *a humanitás* (Vö. szerző Pedagógusok Lapja 1973 : 4.).

Szocialista pedagógus–diák viszonyt csak az a pedagógus teremthet iskolájában, osztályában, akinek tevékenységét ezek jellemzik. Más esetben csak formáját valósíthatják meg, s ez szükségszerűen a „*kinek jó*” valamelyik hibájához vezet.

Az említett kritériumok határozzák meg, hogy mi kerül a tevékenység középpontjába. Orvosnál a beteg és betegsége vagy a pénz; pedagógnál a gyermek vagy az egyéni kényelem stb. Nem véletlen, hogy pedagógiai írásokban egyre gyakrabban esik szó *nevelésközpontú, gyermekközpontú* iskoláról. A jelzők akarva-akaratlanul a fenti igazságokat hangsúlyozzák. Az a jó iskola, amelyben pedagógus és tanuló egyaránt jól érzi magát! Ehhez meg kell szívélni Picasso mondását: „Fontos, hogy boldogan élek: azt csinálom, amit szeretek.” Szeretni a pedagógus pályát = szeretni erényekkel, hibákkal együtt az embereket, a tanulókat.

EGYETLEN EMBER viszonyt legfeljebb önmagával hozhat létre. Az esetek döntő többségében minden viszony feltételez egy másik pólust is, és igazságtalan egyoldalúság lenne, ha bármilyen emberek közti kapcsolatban mindig csak az egyik felet tennék felelőssé a viszony tartalmáért, megromlásáért, esetleg felbomlásáért is. Napjainkban gyakran olvashatunk ilyen *egyoldalúságtól* terhes nyilatkozatokat, írásokat. Olvasásuk közben egy végtelenségig antidialektikus, sematikus képlet bontakozik ki: mintha *az egyik oldalon lennének a szocialista világnézetű, erkölcsiségű, kiváló diákok*, akik csak azért képtelenek tudásban, emberségben többet elérni, mert *a másik oldalon éppen pedagógusok akadályozzák meg őket*. Minden ilyen képlet irreális, hamis. Ahhoz, hogy szocialista tanár-diák viszony jöjjön létre, a diákoknak, a diákközösségeknek is lényeges kritériumoknak kell megfelelniük; ezek a kritériumok egyben 6 éves kortól nevelési tendenciák:

1. Az eredményes nevelés érdekében *a tanulóközösségeknek saját törekvéseiket, igényeiket össze kell hangolniuk a nevelőtestület által képviselt társadalmi törekvésekkel, igényekkel*.

Somogyi Tóth Sándor A gyerekek kétszer születnek c. regényében művészi képet fest a felnőtté válás nehéz útjáról. Bemutatja, hogy a gyerekek, a kamaszok más szemmel nézik a világot, mint apáik vagy nevelőik. Igaz ez a történelem valamennyi múlt és jövő nemzedékére, tehát nem azt jelenti, hogy a mai nemzedék *jobban* látja a dolgokat, mint apáik, csak *másképp*, amint majd nekik is konfliktusaik lesznek gyerekeikkel. A mai nemzedék, mint mindegyik, *modern* akar lenni. Csak éppen a jelen kusza információtömegében közülük sok képtelen helyesen megítélni a modernség igazi történelmi, társadalmi tartalmát. Ez az oka, hogy látszólagos lázadással, valójában elvtelen konformizmussal a legdekadensebb polgári és kispolgári nézetekhez, magatartásokhoz és divatokhoz kapcsolódik a modernség jelszava alatt. Így terjed körükben a cinizmus, az amoralitás, a túlfokozott szexcentrikus életszemlélet, s mindaz, ami ebből fakad: a szertelen individualizmus, karrierizmus, egocentrikusság. Ezek természetesen a társadalom, az iskola céljaival ellentétes irányban hatnak az ifjúság körében. Gyakran szocialista mázt öltenek magukra. Ezt biztosítja számukra művészetünk, irodalmunk egyik epigon irányzata, a tömegkommunikáció szenzációéhsége. Demokratizmus, szocialista pedagógus—diák viszony címén ezek az irányzatok csak ott kaphatnak zöld utat, ahol feladták a szocialista nevelési célokat, közpolitákat, karrieristákat kívánják nevelni.

2. Makarenkó szerint a nevelés megfordíthatatlan folyamat. Benne *mindig a pedagógusok, a felnőttek támaszják a követelményeket*, s azokat a fiataloknak kell elsajátítaniuk. Más kérdés, hogy Makarenko tanításai alapján pedagógiánk keresi a követelés humánus módszereit, s ebben épp a pszichológia siet segítségére. Amikor az iskola életének demokratizmusáról, a szocialista tanár—diák viszonyról vagy az ifjúság törvényes és emberi jogairól beszélünk,

– a követelménytámasztás jogát nem kívánjuk kivenni a nevelőtestület kezéből, hogy a fiatalokéba tegyük át. Az élet törvénye, hogy a fiatalnak kell felnőtté válnia, ennek fordítottja csak ábránd vagy infantilitás. Szocialista társadalomban nem lehet antagonisztikus nemzedéki ellentét mindaddig, míg a felnőttek és a fiatalok is a szocialista jövőt igénylik. Ha az egyik fél szocialista, a másik polgári eszményekért lelkesedik, már nem nemzedéki, hanem *ideológiai ellentét* áll fenn közöttük. Ilyenkor társadalmunk életkortól függetlenül a haladó oldalára áll.

– hangsúlyozni akarjuk viszont, hogy társadalmi követelményeinket ne csak a pedagógusok, a nevelőtestület közvetítse az ifjúsághoz, hanem előbb az ifjúság leghaladóbb része (makarenkói mag), majd döntő többsége. Nem jó az ifjúság közvéleménye ott, ahol védik a rendbontót, az aszociális magatartású fiatalokat. Ott jöhet létre jó viszony pedagógus és diák között, ahol az ifjúság sem tűri a fegyelmezetlenséget, a rendbontást, a cinikus magatartást, beszédet stb.

Remek képet fest az amorális, a gyerekek közt mégis tekintélyes diákról Császár István a Feljegyzések az utolsó padból c. elbeszélésében. Dávid Tamás, a „kicsapásra alkalmas” tanuló, akinél „nem volt helye a közösségben”. Az ilyen diákkal szemben akkor valószínűleg meg a szocialista tanár—diák viszonyt, ha egyszerre éreztetjük vele a nevelőtestület és az ifjúsági közösség szigorát, elítélését.

3. A tanulónak arra kell törekednie, hogy *minél jobban megközelítse a szocialista fiatal, diák eszményét*. A szocialista pedagógus—diák viszony nem csak azt feltételezi, hogy minden pedagógus egyre jobb pedagógussá igyekezik válni; azt is, hogy minden diák saját elhatározásából vagy a közösség kényszerítő hatására egyre jobb diákká alakítja magát. Ez viszont elsősorban azt követeli, hogy szocialista viszonyokat teremtsen önmagával és társadalmi környezetével:

– *más emberekkel való érintkezését* a kölcsönös udvariasság, tisztelet és tapintat jellemezze; ez jusson kifejezésre beszédében, magatartásában, viselkedésében. Közösségi társadalmunkban előbb-utóbb partszélre kell kerülniük a kötekedő, izgága, hangoskodó öregeknek és fiataloknak!

– öltözködésében, viselkedésében, beszédében *legyen modern*, de a modernséget ne tévessze össze a nagypolgári frivolitással, szemérmertlenséggel, vagy a kispolgári pózolásal; tisztelettel viselkedjék a másik nem képviselőivel szemben, mert azok nem az ő játékszerei, szórakozási eszközei, hanem a jövő munkásai, édesanyái és édesapái.

– *a közösségi normák* szerint éljen, mert közösségi társadalom tagja,

– értéknek tekintse *a munkát*, becsülje meg mások alkotásait, munkájából és ne másokból kívánjon megélni.

A SZOCIALISTA tanár—diák viszony lélektani törvénye, hogy a világ a nevelésben is egységes, tehát nincsenek külön felnőtt és külön gyermeki normák, különbségek csupán *az életkori sajátosságokból* adódnak. Pedagógus és diák kapcsolatának éppen ezért a kölcsönösségen kell alapulnia:

– aki megköveteli, hogy köszönjenek neki, annak fogadnia kell a köszönést (hányan sértik meg ezt!),

– aki azt kívánja, hogy tiszteljék diákjai, annak tisztelnie kell diákjait (nem teheti gúny tárgyává őket, nem sértheti meg emberi méltóságukat).

— „Ha Sen számtantanár úr, Martin osztályfőnöke, jókedvében szórakoztatni óhajtott a az osztályt és a változatosság kedvéért nem családja állítólagos kínai eredetével óhajtott felvidítani őket, amivel már oly sokszor sikerült a hosszú számtanórák unalmát elűznie, akkor kihívta Martint a táblához, lediktált neki öt számjegyet és felkérte, végezze el rajtuk az összeadás nemes műveletét. Ezzel az óra végéig a legragyogóbb mulatságról gondoskodott az osztály és önmaga számára...” — olvashatjuk Ladislav Fuks A rózsaszínű logaritmusok c. elbeszélésében. Az író az egyik leghelytelenebb magatartást ábrázolja soraival.

– aki azt akarja, hogy diákjai a tökéletesedés útján járjanak, annak magának is el kell indulnia ezen az úton,

– aki azt akarja, hogy tanítványai jól érezzék magukat az iskolában, annak jól kell éreznie önmagát kollégái és diákjai között. Találóan fogalmazza meg témánk lényegét Carson McCullers Prücsök c. elbeszélésében: „azt hiszem, hogy aki boldog, az jobban megérti a másik embert”. Boldog pedagógusokra van szükség — arra kell törekednünk mindannyiunknak, hogy azok legyünk, azok legyenek!

